

ML 1. INNFØRING I MASKINLÆREN

1. Mekaniseringen i landbruket

ved Sigmund Christensen

1.5. Maskinsamvirke.

(Teksten utarbeidet 1975)

1.5.1. Definisjon.

Maskinsamvirke omfatter alle former for samarbeid mellom to eller flere naboer om maskiner, redskaper og i enkelte tilfeller også arbeidskraft. Maskinsamvirket omfatter derfor først og fremst samarbeid om kjøp og utnytting av maskiner og redskaper, men kan utvikles til felles mekanisering av én eller flere produksjonsgrener og videre til en mer eller mindre felles drift av gårdene.

1.5.2. Formål med maskinsamvirket.

Formålet med samarbeidet er i første rekke å rasjonalisere medlemmenes gårdsdrift og annen virksomhet som er knyttet til denne. Denne rasjonalisering kan oppnås ved blant annet:

- (a) Felles innkjøp av maskiner og redskaper.
- (b) Felles bruk av de enkelte medlemmers maskiner og redskaper.
- (c) Samarbeid om arbeidskraft og maskiner ved utførelse av onncarbeider (organiserte arbeidslag for bestemte arbeidsoperasjoner).
- (d) Samarbeid om løsning av andre oppgaver som har tilknytning til mekanisering av gårdsdriften.

Ved siden av hovedformålet kan en oppføre som andre formål ved samarbeidet de samme som for mekanisering i alminnelighet, nemlig:

- (e) Øket sikkerhet for å få gjort arbeidet i rett tid og på beste måte.
- (f) Utsikt til mindre slit og mere fritid (de sosiale aspekter).

Videre kan en føre opp noen formål som er spesielle for visse former av maskinsamvirke:

- (g) Triveligere arbeid. Mange arbeidsoperasjoner krever et lag for å kunne utføres skikkelig. Ved maskinsamvirke kan oppnås en mekaniseringsgrad og et arbeidsopplegg som gir god flyt i arbeidet. Det er alltid en tilfredsstillende stilling å delta i et arbeidslag hvor arbeidet går raskt og effektivt unna.
- (h) Mulighet for å få arbeidet utført i sykdomstilfelle eller annet fravær.

1.5.3. Fordeler og ulemper ved maskinsamvirket.

De økonomiske fordelene ved maskinsamvirket oppnås dels på investeringssiden, dels på brukskostnadssiden, dels på den tekniske siden og dels på kvalitetssiden.

1.5.3.1. Kapitalbehovet.

En "fullstendig" maskinpark på en gård er omfattende og binder en stor kapital. En "fullstendig" maskinpark er nødvendig om en skal få utført alle arbeider innenfor et kort og ofte hektisk tidsrom som står til disposisjon for hvert arbeid. Det er forholdsvis sjelden at en maskins kapasitet blir utnyttet. Gapet mellom kapasitet (maksimal yteevne) og utnyttelse (faktisk ytelse) er størst på små bruk, selv om disse selvsagt anskaffer mindre maskiner enn de store bruk. Man har visse minimumsmaskinstørrelser.

Den enkelte bruker alene har små muligheter til å bedre kapasitetsutnyttelsen. Ved samarbeid med naboer er mulighetene større. En viktig virkning av maskinsamvirket er at maskin-kapitalen blir redusert og at vanskelighetene med å finansiere gårdsdriften derved også reduseres.

Om kapitalreduksjonen på maskinkontoen kan betraktes som "frigjort kapital" som kan brukes til andre investeringer, eller om den må utnyttes til reduksjon av lånebeastningen, er et spørsmål som ikke skal drøftes her, men det er vel på sin plass å minne om at kapitaltilgangen i jordbruket er sterkt begrenset. Utilstrekkelig kapital er ofte en av de største hindringene for at ressursene på bruket kan utnyttes fullt ut.

1.5.3.2. Maskin- og arbeidskostnadene.

- (a) At rentekostnadene til maskinhold reduseres ved samvirke, følger umiddelbart av kapitalreduksjonen.
- (b) Den største reduksjon i maskinkostnadene oppnås ved øket brukstid på maskinene (større/bedre kapasitetsutnyttelse). Ved maskinsamvirke kan også små gårder oppnå noe av "stordriftens fordeler". Mergevinsten er i høy grad avhengig av at det tekniske utstyret kan utnyttes rasjonelt.
- (c) I maskinsamvirketiltak - former for maskinsamvirke - hvor medlemmene stiller til disposisjon arbeidskraft, trekkraft og transportutstyr, kan dannes effektive arbeidslag, og det kan tas i bruk rasjonelle arbeidsmetoder.

Generelt kan en si at størst reduksjon i arbeidskostnad vil en kunne oppnå på bruksenheter hvor det kan frigjøres fast, leid arbeidskraft. På mindre bruk, der familien utgjør arbeidskraften, er jo denne å betrakte som en fast produksjonsfaktor. En reduksjon i arbeidsbehovet vil på slike bruk ikke slå ut i arbeidskostnadene med mindre den frigjorte arbeidskraft (-tid) kan settes inn i annet inntektsgivende arbeid på eller utenfor bruket.

I maskinsamvirketiltak med en blanding av større og mindre bruksenheter vil resultatet kunne bli lavere arbeidskostnad på de større enhetene og økede arbeidsinntekter på de mindre. Dette skjer på den måten at de store bruksenhetene reduserer den faste, leide arbeidsstokken, som det i kortere eller lengre perioder er vanskelig å få produktivt sysselsatt. Frigjort arbeidskraft på de mindre brukene kan i pressperiodene erstatte den fast leide arbeidskraft på de større brukene.

1.5.3.3. Tekniske fordeler.

- (a) Ved maskinsamvirke kan maskinene avskrives raskere på grunn av lengre årlig brukstid. Dette gjør det mulig å skifte inn nye og bedre maskiner oftere enn ellers ville vært mulig. Det blir også lettere å tilpasse maskinparken til endringer i driftsopplegget.
- (b) Samvirketiltak av en viss størrelse har muligheter for å utføre reparasjons- og vedlikeholdsarbeider på eget og

velutstyrt verksted i perioder av året da arbeidspresset er mindre. Alle medlemmene har nytte av at maskinparken til enhver tid er i orden, slik at kostnadene blir redusert og driftssikkerheten øket.

1.5.3.4. Virkninger på arbeids- og produktkvalitet.

(a) Spesialmaskiner.

Som regel er spesialmaskiner å foretrekke. De er bedre tilpasset til de operasjonene de skal utføre. Selvgående skurtreskere og kombinerte såmaskiner for korn og handelsgjødsel er eksempler på spesialmaskiner hvor både effektivitet og arbeids- eller produktkvalitet er gunstige. Maskinsamvirket øker mulighetene for investering i og utnyttelse av spesialmaskiner. Samtidig kan alle eksisterende maskiner og redskaper innenfor samvirketiltaket settes inn i arbeidskjeden der de passer best, uavhengig av hvem som eier dem.

(b) Kyndig betjening.

Ved maskinsamvirke kan hvert medlem få spesialisert seg på noen få maskiner og arbeidsoperasjoner. Det blir mindre ukyndig maskinbruk og bedre kvalitet på arbeidet.

(c) Større tempo i arbeidet.

Ved flere arbeidsoperasjoner i jordbruket er kvaliteten avhengig av tempoet, d.v.s. av hvor tett de enkelte ledd i arbeidet følger på hverandre (som ved harving - såing) eller av hvor kontinuerlig arbeidet kan drives (som ved grasensilering).

1.5.3.5. Konsekvenser for driftsplanen.

I et maskinsamvirketiltak hvor både maskiner og arbeidskraft går inn i samarbeidet, endres produksjonsfaktorene kapital og arbeidskraft på den enkelte bruksenhet.

Den gårdbruker som tar alle konsekvenser av samarbeidet, må ta driftsplanen for bruket opp til revisjon. Denne revisjon må som regel gå ut på en utnyttelse av den frigjorte maskinkapital og den frigjorte arbeidskraft. Dette vil si det samme som en intensivering av driften, øket produksjon og dermed større inntektsmuligheter.

En måte å gjøre det på er å satse på en spesialproduksjon. Uten maskinsamvirket kan en spesialproduksjon kanskje umuliggjøres av en enkelt arbeidstopp, f.eks. vår eller høst. Samvirket kan gi forskjellige muligheter for å ta slike topper som de kommer eller for å jevne dem ut.

Maskinsamvirket kan i mange tilfeller gjøre det mulig eller i alle fall lettere å drive et gårdsbruk ved siden av lønnet arbeid, hvor eieren i annet fall ville måtte selge eller leie bort jorda.

1.5.3.6. Ulemper ved maskinsamvirket.

Den største ulempen ved maskinsamvirke er at driftsopplegget, maskinene og arbeidskraften på gården bindes i større eller mindre grad, alt etter typen av samvirketiltak og andre forhold. Man blir avhengig av naboene, og oppgir mer eller mindre av sin driftsherresuverenitet.

Det må understrekes at de personlige egenskaper hos medlemmene (og deres familier) er av avgjørende betydning for hvor vellykket et maskinsamvirketiltak kan bli.

Likeså må det tas hensyn til om naboforholdet er belastet av forhold som i og for seg ikke behøver å ha sammenheng med maskinsamvirket.

1.5.3.7. Konklusjon.

Et innviklet og forpliktende maskinsamvirketiltak må ikke settes i gang hvis fordelene ikke er mange og åpenbare. Maskinsamvirke for samvirkets egen skyld tjener neppe noen hensikt.

1.5.4 Former for maskinsamvirke.

En kan skille mellom følgende former for maskinsamvirke:

1. Uforpliktende lån og leie
2. Forpliktende lån og leie
3. Maskinlag
4. Maskinringer
5. Maskinstasjoner og maskinholdere
6. Andre former

1.5.4.1 Uforpliktende lån og leie.

Den enkleste form for maskinsamvirke er at naboer låner eller leier maskiner av hverandre, uten at der er gjort noen forpliktende avtale på forhånd. Der blir ikke ført noe regnskap med brukstimene.

Ofte er det tale om "byttelån". Det hele bygger på muntlig overenskomst i hvert enkelt tilfelle.

1.5.4.2 Forpliktende lån og leie.

En mer utvidet form for maskinsamvirke er forretningsmessig lån og leie av maskiner og redskaper etter nærmere avtale og gjensidige forpliktelser mellom leier og utleier. Forpliktelsen for leieren går ut på at han i et bestemt antall år - vanligvis 5 år - fremover forplikter seg til å leie bestemte maskiner og redskaper til bruk på et nærmere bestemt areal pr. år og til en på forhånd avtalt leiepris. Utleieren må på sin side binde seg til å gi fortrinnsrett ved utleie av maskinene og redskapene. Samarbeidet bør bygge på en skreven kontrakt mellom utleier og leier.

1.5.4.3 Maskinlag

I et maskinlag går to eller flere gårdbrukere sammen om finansiering, kjøp og bruk av forskjellige maskiner og redskaper. Finansieringen skjer ved at medlemmene skyter inn hver sin part. Dette kan ordnes f.eks. ved lån gjennom Statens Landbruksbank eller annen bank mot at gårdbrukerne garanterer for hver sin part. Hver gårdbruker eier den del av maskinene han direkte har finansiert eller garantert for.

Skal man finansiere felles maskinkjøp gjennom Landbruksbanken, kreves det at samarbeidet er organisert med skrevne vedtekter og retningslinjer for hvordan samarbeidet skal praktiseres. Andre banker vil ofte stille lignende krav.

Medlemmene bør i et bestemt antall år - vanligvis 5 eller 7 år - forplikte seg til å bruke de fellesfinansierte maskiner og redskaper for et minimum leiebeløp pr. år. Medlemmenes samlede garanterte leiebeløp pr. år bør dekke de faste kostnadene på maskinene og redskapene (renter + avdrag).

Rekkefølgen for bruk av maskinene avgjøres ved avtale for hvert år eller ved en turnusordning som fastsettes en gang for alle.

1.5.4.4 Maskinringer.

Samarbeidet i en maksinring går betraktelig lengre og er mere vidtgående enn samarbeidet i et maskinlag. Ved siden av felles finansiering, kjøp og bruk av maskiner og redskaper må medlemmene også forplikte seg til å stille egen arbeidskraft, trekk-kraft, transportutstyr og eventuelle andre egne maskiner til nabøenes disposisjon etter nærmere avtalte regler.

I en maskinring kan en derfor si at samarbeidet er utvidet fra finansiering og kjøp av maskiner og redskaper til å omfatte gjennomføringen av nærmere bestemte arbeidsoppgaver. Omkring de enkelte maskiner og redskaper blir det dannet arbeidslag - ofte bestående av flere mann og maskiner - for å utføre bestemte arbeidsoppgaver etter de mest økonomiske og effektive arbeidsmetoder.

Maskinringene er organisert som andelslag med bindende og skrevne vedtekter og retningslinjer for organisering og praktisk drift.

I realiteten kan en si at i en maskinring samarbeides det om finansiering og kjøp av bestemte maskiner og redskaper, samt at det i tilknytning til disse foregår et organisert og forretningsmessig oppbygd byttearbeid ved utførelsen av nærmere avtalte arbeidsoppgaver. Maskinringen faller inn under begrepet nabosamvirke.

1.5.4.5 Maskinstasjoner og maskinholdere.

Maskinstasjon- og maskinholdervirksomheten slik den er organisert og slik den blir praktisert, kan en si er både entreprenørvirksomhet og samarbeid om maskiner og redskaper. De som har en maskinstasjon eller driver som maskinholdere, eier selv hele maskinparken og driver på en måte ordinær leiekjøring.

Maskinparken er finansiert gjennom Landbruksbanken. Som grunnlag for å få lån må man på nærmere bestemte vilkår samarbeide med gårdbrukere som skal benytte seg av maskinstasjonen eller maskinholderen. Det er i realiteten en garanti- og arbeidsavtale som blir opprettet med interesserte gårdbrukere.

Den utvikling som landbruksteknikken har gjennomgått de senere år, har skaffet mange maskinholdere og maskinstasjoner store problemer med å få beskjefligelse. De fleste maskinstasjoner og maskinholdere har derfor gått over til rene spesialmaskiner og arbeider mere og mere på ren entreprenørbasis - ofte utenfor landbruket.

1.5.4.6 Andre former for maskinsamvirke

Framstillingen av de forskjellige formene for maskinsamvirke som er nevnt, er skjematisk. I praksis vil en ofte kunne finne tiltak som er kombinasjoner av to eller flere av de beskrevne former.

I enkelte andre land finnes dessuten atter andre former, f.eks. "maskinbank"-systemet. Organisasjonsmessig er en maskinbank sentrert om en person som alltid er å treffe over telefon, f.eks. en regneskapsfører. Deltakerne i samarbeidet må også ha lett adgang til telefon.

Maskinbanken fungerer på den måten at en gårdbruker som trenger å leie maskinhjelp, telefonerer sitt ønske til "banksjefen". Dennes oppgave blir da å skaffe en maskin til den tid som ønskes. Denne oppgaven løses lettest hvis medlemmer som har ledig maskinkapasitet, er flinke til å melde fra om dette til "banksjefen". Det økonomiske oppgjøret innen en maskinbank kan ordnes på flere måter.

1.5.4.7 Sluttord.

Det er svært viktig at en ikke følger sterkt skjematiske linjer ved organisering av maskinsamvirke. Organisasjonsformen må tilpasses de lokale driftsforhold og de personer og personligheter som skal utføre samarbeidet i praksis.

1.5.5 Igangsetting av maskinsamvirke.

Et maskinsamvirketiltak som settes i gang, skal føre til noe positivt for de gårdbrukere som er med - enten i form av bedre økonomi, mindre slit eller mere fritid. Hvis en gårdbruker ikke kan oppnå dette gjennom samarbeide med naboene, har slikt samarbeid ikke noen berettigelse for ham. Det er derfor svært viktig at før et maskinsamvirketiltak settes i gang, skal det planlegges, og organiseres og der skal settes opp retningslinjer for hvordan det skal gjennomføres. Ut fra dette arbeidet vil den interesserte gårdbruker kunne vurdere om det for ham vil virke i positiv retning. Ved siden av dette må en også vurdere sine egne og naboenes personlige egenskaper. Har de som skal være med i samarbeidet den nødvendige samarbeidsevne og samarbeidsvilje?

1.5.5.1 Planlegging.

Planlegging av selve maskinsamvirketiltaket må skje ut fra det behov hver enkelt gårdbruker har for å løse sine problemer. Det er derfor viktig at det er den enkelte bruker som tar opp sine egne problemer til vurdering. Utgangspunktet for vurderingen må være den driftsplan som ligger til grunn - eller burde ligge til grunn for drifta på bruket. Ser en på mulighetene for å kunne gjennomføre den best mulige driftsplan ut fra de investeringer den krever, de finansieringsmuligheter som er tilstede og den arbeidskraft som naturlig er tilgjengelig, vil en kanskje finne at dette kan la seg gjøre uten at en går veien om samarbeide med naboene. Hvis så er tilfelle, vil grunnlaget for samarbeid ikke være tilstede.

Den struktur som landbruket har, de få muligheter som er tilstede for valg av driftsopplegg og det faktum at arbeidskraften på de fleste norske gårdsbruk må betraktes som en fast faktor, vil føre til at mekanisering og effektiv utnyttelse av egen arbeidskraft skaper store problemer for den enkelte bruker. Det er som oftest et finansierings- og kostnadsproblem.

Svært mange vil finne at disse problemer kan løses i samarbeid med de nære naboer. Hvis naboene også har de samme problemer, skulle grunnlaget for maskinsamvirke i en eller annen form være tilstede.

Hvilken form maskinsamvirke skal få og hvor vidtgående det skal være, må bli en avveining ut fra de behov hver enkelt av de interesserte har. I praksis vil dette si at "ingen kan regne med å få både i pose og sekk". Det må bli et maskinsamvirke som i sin form og i sitt omfang løser flest mulig problemer for alle som det er naturlig å ta med i betraktningene.

1.5.5.2 Organisering.

Neste trinn vil være å organisere det maskinsamvirke som ut fra enkeltvis og felles planlegging vil kunne gi flest mulig det best mulige grunnlag for økonomisk drift på bruket. Organiseringen skal bygge på klare og greie vedtekter og retningslinjer for hvordan maskinsamvirketiltaket skal praktiseres. Svært mange finner dette med skrevne vedtekter og retningslinjer unødvendig og som en diskriminering av det gode naboforhold som gjennom lange tider har eksistert. Likevel viser det seg som et ugjendrivelig faktum at maskinsamvirke i forskjellige former har gått mindre bra og har endt med nabokrangel på grunn av at det ikke var organisert på skikkelig måte. En muntlig avtale kan være bra så lenge det ikke oppstår problemer. Men den dagen problemene dukker opp, er det vanskelig å huske hva som en gang for lenge siden ble avtalt - uansett hvor godt naboskapet ellers er.

Et godt naboskap er verdifullt, og vi skal ikke belaste det for hardt ved at et maskinsamvirke ikke er organisert med klare, greie og skrevne vedtekter. Det er viktig at hver enkelt som går inn som medlem i et nabosamvirke, er klar over hva det fører med seg av rettigheter og plikter og over hvilke økonomiske konsekvenser det vil få for ham. Før han setter sitt navn under de vedtatte vedtekter, må han derfor gå nøye gjennom de økonomiske planer og retningslinjer som er lagt til grunn.

Til støtte for dem som har planer om maskinsamvirke i en eller annen form, har Selskapet for Norges Vel utarbeidet "Normalvedtekter for maskinlag/maskinringer". Disse normalvedtektene er tenkt som en rettleiding for de vedtekter som i hvert enkelt tilfelle må lages og hvor det er tatt hensyn til de lokale og spesielle forhold som gjør seg gjeldende. Normalvedtektene kan en få ved å henvende seg direkte til Selskapet for Norges Vel, Rosenkrantzgt. 8, Oslo 1, eller til jordstyrekontor eller landbruksselskap.

1.5.6 Gjennomføring.

For at et maskinsamvirketiltak skal svare til sin hensikt, må de planer som er lagt opp og de vedtekter som er vedtatt, gjennomføres. Dette krever at i praksis må det foregå kontinuerlig detaljplanlegging og kontroll.

1.5.6.1 Ansvarsfordeling.

I et maskinsamvirketiltak er det viktig at ansvaret for det som er vedtatt gjennomført, blir fordelt mellom medlemmene og at det blir tydelig presisert. Hovedansvaret må selvsagt ligge hos formannen og styret, men det er viktig rent praktisk at styret delegerer ansvar til de enkelte medlemmer.

Ansvar som fordeles blant medlemmene, gjelder i første rekke ansvaret for stell og vedlikehold av felles innkjøpte maskiner og redskaper. I praksis viser det seg svært viktig at det er kun én mann og ingen annen som har ansvaret for stell og vedlikehold av den enkelte maskin eller det enkelte redskap. Hvis dette ikke blir gjennomført, har ansvaret lett for å bli pulverisert slik at det i realiteten er ingen som har dette ansvaret. Det er innlysende at rent økonomisk kan dette ha store konsekvenser. I praksis må det være slik at den som har ansvaret for stell og vedlikehold av en felleseiet maskin, har denne stasjonert hos seg.

Når det gjelder større spesialmaskiner, bør ansvaret også omfatte bruk og betjening. Kompliserte maskiner krever stor teknisk dyktighet til vedlikehold og betjening på beste måte. Det naturlige er da at ansvaret for disse maskiner overlates til de medlemmer som har de beste forutsetninger i så måte.

1.5.6.2 Arbeidsplan.

En av hovedhensiktene ved maskinsamvirke er at foruten samarbeidet om den enkelte maskin skal en også ved hjelp av medlemmenes traktorer, transportutstyr og arbeidskraft kunne etablere effektive arbeidslag for å utføre bestemte arbeidsoppgaver. Dette vil kreve at vedkommende arbeid må planlegges og organiseres slik at resultatet svarer til hensikten. Når det gjelder planleggingen, må den gå ut på å få komponert en mekaniseringslinje og få tatt i bruk en arbeidsmetode hvor det blir "flyt" i hele arbeidsprosessen. En vil da kunne unngå mye av den ventetid som i enkelte ledd av prosessen ellers har en tendens til å oppstå og som fordyrer arbeidet hvis en er avhengig av leid arbeidskraft.

Det kan være vanskelig nok for den enkelte bruker å organisere seg selv når et bestemt arbeid skal utføres. Når arbeidet skal utføres sammen med naboene, vil det bli enda vanskeligere. Det er derfor svært viktig at et arbeid som skal utføres i fellesskap blir nøye planlagt, at én mann har ansvaret for at arbeidsplanen gjennomføres, at medlemmene viser disiplin, møter opp og er med i den utstrekning planen tilsier. Ansvaret for at planen gjennomføres, er vanligvis lagt til den som har ansvaret for den spesialmaskin som går inn i arbeidsprosessen. Ved felles grashøsting til silo f.eks. vil det være den som har ansvaret for stell, vedlikehold og bruk av fôr høsteren som er sjef og har ansvaret for at silohøstingen blir utført etter den plan som medlemmene i fellesmøte har vedtatt.

1.5.7 Regnskap.

Et organisert maskinsamvirketiltak er regnskapspliktig hvis ett eller flere av medlemmene har regnskaps- eller noteringsplikt.

I forbindelse med medlemmenes ligningsansettelse kan ligningsmyndighetene kreve at maskinsamvirketiltakets regnskaper blir fremlagt.

Det er regnskapet som skal danne grunnlaget for det økonomiske oppgjøret mellom maskinsamvirketiltaket og medlemmene. Økonomisk oppgjør bør ikke foregå direkte mellom de enkelte medlemmer.

Regnskapet må derfor gi oversikt over:

- a Hvor mye det enkelte medlem har brukt maskinsamvirketiltakets maskiner.
- b Hvor mye de har brukt hverandres maskiner.
- c Hvor mye manuelt arbeid de har utført hos hverandre.
- d Hvor mye maskinsamvirketiltakets maskiner har kostet pr. dekar eller pr. time.
- e Hva som er de avtalte time- eller dekarpriser for maskiner og arbeidskraft.
- f Gi fullstendig økonomisk oversikt over maskinsamvirketiltaket.

For å kunne gi oversikt over dette bør regnskapet bestå av:

- a Kjørebøker som føres for maskin som eies i fellesskap og for hvert medlem og de maskiner som dette medlem eier, men som også disponeres av de andre medlemmene.
- b Timelister som føres på grunnlag av kjørebøkene og gir samlet oversikt over mottatte og leverte timeverk både for maskiner og arbeidskraft. Det føres en timeliste for hvert medlem og en for selve maskinringen.
- c Kassadagbok som føres for alle ut- og innbetalinger, samt overføringer direkte fra f.eks. bank eller kreditor.
- d Person- og maskinkonto som føres for hvert medlem, forretnings- og bankforbindelser m.fl. Det føres egen konto for maskinsamvirketiltakets maskiner.
- e Oversikt over hver enkelt maskin som maskinsamvirketiltaket eier føres på grunnlag av den samlede maskinkonto og danner grunnlaget for beregning av selvkostpris pr. daa eller time for maskiner og redskaper. Den gir samtidig oversikt over maskinens alder og statusverdi m.m.
- f Statussammendrag føres ved utgangen av hvert år for å gi oversikt over maskinsamvirketiltakets økonomiske stilling.

Maskiner og redskaper som anskaffes til en pris under kr. 500,-, kan føres direkte til utgift i regnskapet. Hvis de koster mer enn kr. 500,-, må de aktiviseres og avskrives.

Hvis maskiner og redskaper som koster fra kr. 50,- til kr. 500,- likevel aktiviseres, må dette gjøres samlet og de avskrives etter en felles sats på 20 % pr. år. Forøvrig er veiledende satser for avskrivninger i maskinringer og maskinlag 10 - 15 % pr. år.

De aller fleste maskinringer og -lag opererer med "balansert regnskap" uten overskudd. Dette har visse fordeler da en slipper regnskapsmessig fordeling av inntekt og egenkapital på de enkelte medlemmer. Likevel vil det for de fleste maskinsamvirketiltak være en fordel å operere med såvidt høye timepriser på de forskjellige maskiner at det hvert år kan bli overskudd som avsettes til fond til fornyelse av maskinparken. Dette har aktualitet da maskinsamvirketiltaket ved lån f.eks. i Landbruksbanken til kjøp av maskiner må skaffe minimum 25 % egenkapital.

I et maskinsamvirketiltak vil det ofte være en fordel at en som står utenfor samarbeidet fungerer som kasserer og regnskapsfører. Dette er en praktisk og rent samarbeidsteknisk ordning som har mange fordeler. Hvis det f.eks. blir slik at enkelte medlemmer ikke betaler det de er skyldig til enhver tid, kan det få indirekte følger for samarbeidet at en av samarbeidspartnerne må gjøre seg hard og inndrive dette. En utenforstående kasserer og regnskapsfører kan ut fra vedtatte retningslinjer utføre dette arbeid.

1.5.8 Økonomisk oppgjør.

I et maskinsamvirketiltak hvor både maskiner og arbeidskraft er trukket inn, vil det i realiteten foregå en organisert form for byttearbeid. I stedet for økonomisk oppgjør direkte mellom to og to medlemmer for hvert enkelt arbeid som utføres, er det erfaringsmessig riktig at det foregår mellom det enkelte medlem og maskinsamvirketiltaket. Det må selvsagt skje på grunnlag av førte kjørebøker og regnskap som foran er nevnt.

Evne og vilje til samarbeid.

Et maskinsamvirke krever absolutt at de som er med har evne og vilje til samarbeid. Evnen til samarbeid er sterkt personlig betinget. Noen har lett for å omgås andre og har lett for å innordne seg under felles bestemmelser. Andre har det ikke. Gjennom detaljerte og gode vedtekter er det ingenting i veien for at en "kverulant" kan forhindre fra å få gjort selve maskinsamvirketiltaket eller de andre medlemmene noen skade, men det vil jo likevel skape dårlige naboforhold. De som ikke har evne til samarbeid, bør derfor holdes utenfor.

I praksis viser det seg at viljen til samarbeid er tilstede hvis en gjennom maskinsamvirketiltaket oppnår noe positivt i form av f.eks. bedre økonomi. Likevel er det en absolutt forutsetning at et medlem foruten at han selv oppnår fordeler også må kunne godta at naboene gjør det samme.

* * *

Innholdet i dette kompendiet for kapittel "1.5 Maskinsamvirke" er for største delen hentet fra et skrift forfattet av konsulent Jon P. Arnstad og utgitt av Nabosamvirkeutvalget i Det kgl. Selskap for Norges Vel. Lange avsnitt er så å si direkte avskrift.

Nabosamvirkeutvalgets skrift har et utførlig "Eksempel på planlegging, organisering og gjennomføring av maskinsamvirke" med alternative kalkyler. Dette eksemplet utelates i kurset ML 1.

NLH, august 1975

Sigmund Christensen